

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

T. Dalievska,

the post-graduate student of Kyiv national university of trade and economics

FOREIGN EXPERIENCE OF BUSINESS ACTIVITIES IN THE SYSTEM OF LOCAL GOVERNMENT FINANCIAL SUPPORT

Досліджено сучасний стан розвитку підприємницької діяльності в Україні, проблематику забезпечення економічного зростання на рівні територіальних громад. Розглянуто роль підприємницької діяльності в економіці, його вплив на економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому, на створення нових робочих місць та вирішення багатьох економічних, соціальних та інших проблем, які мають місце на сучасному етапі розвитку України. Розкрито недоліки організації та розвитку підприємницької діяльності в системі фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць України. Виокремлено чинники, які гальмують розвиток підприємств за сучасних умов господарювання. Розглянуто основні напрями прискорення розвитку підприємництва в економіці України та перебудови їх структурної політики на основі аналізу недоліків та позитивних напрямів у сфері підтримки розвитку малого та середнього бізнесу економічно розвинутих країн світу.

The present state of business in Ukraine, the problems of economic growth at the level of local communities are already explored. The role of entrepreneurship in the economy is examined and also its impact on the economic development of the administrative units and the state as a whole, on the creation of the new jobs and solving many economic, social and other problems, that occur at the present stage of the development of Ukraine. The shortcomings of the organization and business development in the financial provision of socio — economic development of the administrative-territorial units of Ukraine are exposed. The factors which impede the development of the enterprises in the current economic conditions are determined. The main directions of the acceleration of the development of entrepreneurship in the economy of Ukraine and the rebuilding of its structural adjustment policies are examined with the help of the analysis of the disadvantages and positive trends in the sphere of support of the small and medium businesses in the economically developed countries.

Ключові слова: підприємницька діяльність, фінансове забезпечення, державне регулювання, нормативно-правове забезпечення, соціально-економічний розвиток, інноваційно-орієнтовані підприємства.

Key words: entrepreneurship, funding, government regulation, regulatory and legal framework, socio-economic development, innovation-oriented enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У ринковій системі підприємництво відіграє провідну роль в активізації всіх господарських процесів, поєднуючи виконання суто економічних завдань — виробництво товарів і послуг, утворення фінансових ресурсів тощо, та найважливіших соціальних — створення робочих місць, реалізації творчого організаційного та трудового потенціалу нації. З огляду на це запровадження ефективної системи стимулювання підприємницької діяльності може і повинно стати для України одним із пріоритетних чинників соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Актуальність розвитку малого і середнього підприємництва зумовлюється тим, що за рахунок відкриття власної справи та самозайнятості знижується рівень безробіття в країні та одночасно збільшується рівень доходів населення, що в свою чергу, призводить до зростання сукупного попиту та збільшення виробництва. Малий та середній бізнес допомагає державі та місцевому самоврядуванню, зокрема, вирішувати економічні (створення конкурентного середовища, функціонування приватного капіталу, привабливість для іноземних інвестицій) та соціальні проблеми (створення додаткових робочих місць, вирішення проблем бідності).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ряд проблем регулювання економіки та підприємництва досліджено в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців В. Вихруща, І. Герчикової, В. Гриньової, М. Гончаренко, А. Дегтяря, Я. Карпика, І. Кирцнера, С. Ківалова, Л. Мізеса, М. Новикової, О. Собко, Дж. Стигліца та ін. Віддаючи належне їх напрацюванням із цієї проблематики, слід зауважити, що єдиної думки щодо визначення завдань державного регулювання підприємництва так і не досягнуто.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою цієї статті є теоретико-методологічне розкриття проблем організації та розвитку підприємницької діяльності в системі фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць України та пошук шляхів їх вдосконалення на основі зарубіжного досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансове забезпечення місцевого самоврядування — це метод фінансового механізму, з допомогою якого формують і використовують фонди фінансових ресурсів і який характеризує зміст впливу фінансів місцевого самоврядування на різні аспекти розвитку територіальної громади.

Підприємництво відіграє важливу роль в економіці, воно впливає на економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому, на створення нових робочих місць та вирішує багато економічних, соціальних і інших проблем.

Підприємницька діяльність — це безпосередня самостійна, систематична діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, визначеному законодавством [2, с. 22].

Проблематика забезпечення економічного зростання на рівні територіальних громад (міст, селищ і сіл) набуває дедалі більшої актуальності для сучасної України, виходить на порядок денний нової регіональної політики та внутрішньої державної економічної політики. Місцеве економічне зростання розглядається як стабільний, випереджаючий розвиток, як відтворення регіональної економіки на засадах інтенсивного розвитку, збільшення обсягів валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу. У широкому розумінні "місцеве економічне зростання" — це постійне зростання добробуту громадян, що проживають на території країни — в містах, селищах та селах.

Досягнення стабільного місцевого економічного зростання тісно пов'язане з місцевим економічним розвитком, що й формує підґрунтя для економічного зростання на рівні міст, селищ, сіл. Місцевий економічний розвиток — це діяльність підприємств, суб'єктів господарювання на території регіону, органів місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін, спрямована на примноження економічних ресурсів громади, отримання позитивного соціально-економічного ефекту. Стабільний місцевий економічний розвиток надає можливості працевлаштування економічно активного населення в регіоні, є основою для підвищення добробуту місцевих мешканців, сприяє підвищенню якості життя на всій території країни.

Стимулювання економічного зростання на рівні територіальних громад потребує стабільного ресурсного забезпечення. В умовах ринку джерела ресурсів для економічного зростання на місцях мають бути диверсифіковані. Такими ресурсами слід визнати як матеріальні (природні, людські), так і фінансові, інтелектуальні тощо.

Для стимулювання місцевого економічного розвитку на практиці застосовуються різноманітні напрями активізації місцевої економічної ініціативи, у тому числі:

- розвиток підприємництва, створення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, забезпечують насамперед потреби внутрішнього ринку;
- сприяння місцевою владою залученню інвестицій та їх ефективному використанню;
- упровадження інновацій у виробничу сферу, створення нової продукції;
- розвиток сфери послуг;
- запровадження й використання різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку;
- розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т. ч. інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку у складі місцевого бюджету, комунальних банків, муніципальних цінних паперів, філіалів банківських установ).

У країнах із розвинутою ринковою економікою, де у сфері підприємницької діяльності створюється 60—70% ВВП, на його підтримку щорічно спрямовується 2—3% видаткової частини бюджету. Це зумовлено тим, що поряд із соціально-економічною значущістю, бізнес має низький ступінь життєздатності та є найбільш вразливим до таких явищ, як інфляція, обмеженість фінансових ресурсів, конкуренція великих корпорацій тощо.

Натомість у нашій країні малими та середніми суб'єктами підприємництва створюється лише 11% ВВП. Це зумовлене тим, що особливого значення набуває проблема створення сприятливого клімату для підприємництва, його цивілізованого розвитку, активізація інвестиційної діяльності, захист прав суб'єктів підприємницької діяльності. Це питання є очевидним і постійним, оскільки суттєві соціально-економічні зміни, що відбуваються в українському суспільстві останніми роками істотно впливають на відповідні правовідносини.

За сучасних умов вітчизняні підприємства перебувають у не найкращому стані. Однією з причин спаду обсягів виробництва в Україні є незавершеність виробничого циклу в національній економіці, адже на момент здобуття незалежності в Україні вироблялось лише 15—20% кінцевої продукції промисловості. Тому розрив старих господарських зв'язків негативно вплинув на вітчизняну економіку. Переважно більшість експорту становить продаж сировини. Значно невеликий відсоток становить продаж продукції з високим відсотком доданої вартості.

Удосконалення потребують засоби митної політики. Існує необхідність підтримки вітчизняного товаровиробника. Адаже на прикладі високорозвинених країн ми бачимо, що досить вигідно встановлювати високі митні збори на трудомісткий товар. Для порівняння можна розглянути ефективну митну політику США, де наприклад Латиноамериканські фермери можуть з 2% митом експортувати в США помідори, а з 12% — томатний соус [1].

Непослідовність у проведенні економічних реформ призвела до того, що перехід від адміністративно-командної системи до ринкової супроводжується зростанням тіньової економіки. При цьому створюються сприятливі умови для корупції, хабарництва, криміналізації економіки. Так, за даними Міжнародної фінансової корпорації та Світового банку Україна посідає 137 місце серед 185 країн за показниками легкості ведення бізнесу. Україна має найгірші у Східній Європі та Центральній Азії рейтинги з реєстрації майна та закриття неплатоспроможних підприємств. Динаміка позицій деяких країн у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business представлена у таблиці 1 [3].

Недосконалою є чинна податкова система, що характеризується надмірним податковим тиском і обтяжливою системою звітності. Негативно впливають на розвиток підприємництва складні та довготривалі післяреєстраційні процедури суб'єктів підприємництва, надмірне втручання органів державної влади в їхню діяльність.

Таблиця 1. Динаміка позицій деяких країн у рейтингу Doing Business

Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна	Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна
Сінгапур	1	1	1	0	Казахстан	58	56	49	7
Гонконг	2	2	2	0	Білорусь	91	60	58	2
Нова Зеландія	3	3	3	0	Азербайджан	69	66	67	-1
США	4	4	4	0	Киргизстан	67	69	70	-1
Данія	5	5	5	0	Монголія	89	88	76	12
Грузія	17	12	9	3	Молдова	99	86	83	3
Німеччина	19	18	20	-2	Російська Федерація	124	118	112	6
Японія	20	20	24	-4	Україна	149	152	137	15
Вірменія	61	50	32	18	Таджикистан	152	147	141	6
Китай	87	91	91	0	Узбекистан	164	168	154	14

У Сполучених Штатах Америки відсутні особливі податкові режими для малих і середніх підприємств. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік в повному обсязі, для розрахунку прибутку з метою оподаткування. Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподаткованого прибутку за прогресивною шкалою:

- оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. — 15%;
- від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. — 25%;
- від 75 тис. дол. до 10 млн дол. — 34%;
- понад 10 млн дол. — 35%.

У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку, замість обліку методом нарахування, крім того, їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол. [5].

В Італії пільгове оподаткування діє для створюваних з метою модернізації малих підприємств фінансових компаній. Не підлягає оподаткуванню 5% приросту їх участі протягом кожного фінансового року. Поряд з пільговим оподаткуванням система державної підтримки малого підприємства в Італії включає також цільове субсидування і пільгове кредитування. На ці два напрями щорічно витрачається близько 600 млрд лір (що складає близько 5 млрд грн.).

Правове положення малого підприємства в Японії регулюється системою спеціальних законів, а також положеннями про пільги для малих підприємств у податковому, зовнішньоторговому та галузевому законодавстві.

Держава активно використовує інструменти бюджетної, податкової і кредитної політики для стимулювання цього сектора економіки. Для підприємств малого бізнесу знижено ставки прибуткового податку: при стандартній ставці 35% ставка для малих підприємств становить 27%. Разом зі зниженням ставки податку на прибуток малих підприємств зменшено податок на інвестиції в нові сфери малого бізнесу, особливо пов'язані з високим ступенем ризику. Крім того, приватна ініціатива стимулюється наданням податкових знижок, спрощенням фінансової процедури злиття і поділу фірм, зниженням всіх ставок індивідуального прибуткового податку, підвищенням межі зарплати, яка підлягає оподаткуванню за найвищою ставкою.

Велику підтримку малим і середнім підприємствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель їм надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств. Державна підтримка малого бізнесу направлена, перш за все, на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування малих і середніх підприємств існує спеціальна стаття допомоги для підвищення долі власних коштів, яка склала біля 30% всіх субсидій. Особам, що ство-

рюють нові підприємства, надаються нові пільгові кредити строком до 20 років.

Розвиток регіонального підприємництва в Україні ускладнюється великим ступенем енергозалежності держави (частка імпорту в загальному обсягу витрат первинних енергоресурсів перевищує 60%) і високим рівнем енергомісткості внутрішнього виробництва, який у 2,5 рази перевищує аналогічний показник у країнах ЄС.

Динаміка цін вітчизняних виробників залежить від зміни цін на імпортовані енергоресурси. Це спричинено високим рівнем енергомісткості фундаментальних галузей національної економіки, а також присутністю витрат на енергоспоживання у собівартості практично всіх товарів і послуг.

У країнах з розвинутою ринковою економікою чисельність зайнятих у сфері малого підприємства, як правило, перевищує 50% населення працездатного віку (країни ЄС), а подекуди, може наблизитись і до 80% (Японія). Натомість в Україні у сфері малого підприємства чисельність зайнятих становить 24,9% населення працездатного віку.

У складі ВВП країн "старої" Європи (Німеччина, Франція) продукція малих підприємств складає понад 50% та країн "нової" Європи (Чехія, Словаччина, Угорщина) — понад 30 — 40% ВВП. Для порівняння — в Україні (за даними 2011 р.) цей показник дорівнює 7%.

Розвиток підприємства в Україні і досі залишається на низькому рівні.

Як стверджують самі підприємці, найхарактернішими факторами, які гальмують розвиток підприємств є:

- організаційно-правові труднощі започаткування бізнесу, особливо на стадії переходу від реєстрації до початку діяльності;
- висока вартість кредитних ресурсів як для започаткування, так і для ведення бізнесу чи його відновлення;
- недостатньо налагоджений механізм партнерства з міжнародними фінансовими організаціями по залученню інвестицій і гарантій;
- переважно декларативний характер державної підтримки підприємства;
- неоднозначність та суперечливість чинної нормативно-правової бази;
- дестабілізаційний вплив податкової політики на підприємницьку діяльність;
- громіздка система бухгалтерського обліку та звітності;
- обмежені можливості для захисту від протиправних посягань;
- криза неплатежів та проблеми з формуванням нових взаємозв'язків, каналів збуту;
- недостатність професійних знань та досвіду суб'єктів підприємницької діяльності [4, с. 87].

Розвиток підприємств малого та середнього бізнесу є важливим та актуальним, оскільки за його допомогою вирішуються проблеми створення нових робочих місць, формується конкурентне ринкове середовище. Зокрема в країнах з ринковою економікою такі підприємства відіграють велику роль в стимулюванні технологічних інновацій, створюючи їх у 2—2,5 рази більше, ніж великі компанії. Крім того, створення і діяльність великої кількості малих підприємств забезпечує стабільний розвиток регіональної економіки. Завдяки більш високій конкуренції вони краще забезпечують місцеві ринки товарами і послугами. Значно менше дестабілізується ситуація на ринку робочої сили при банкрутстві окремих малих підприємств в порівнянні з ситуацією банкрутства крупних підприємств. Невеликі підприємства є значним джерелом наповнення бюджетів місцевого самоврядування. Світова практика розвитку та захисту підприємництва свідчить, що доступним джерелом фінансування малого бізнесу є надання урядом гарантій повернення позик у разі неплатоспроможності малих підприємств. Це зменшує кредитні ризики і усуває головну перешкоду на шляху надання позик суб'єктам малого підприємництва.

Розглядаючи перспективи розвитку українських підприємств та пропонуючи заходи щодо покращення ситуації можна звернути увагу на досвід зарубіжних країн. Наприклад, у Японії бізнес розвивається в рамках групових об'єднань, партнери яких мали спільні ідеї підприємницької діяльності. Такі угруповання не сумісні з вільною конкуренцією країн Заходу, але саме це сприяло концентрації зусиль на досягненні поставлених цілей. Таким чином, саме групові об'єднання стали найефективнішим фактором зростання економіки порівняно з вільною конкуренцією, і це має слугувати прикладом для країн, що розвиваються. Японія зацентрувала увагу на складних інформаційних системах, в яких використовувалися нові досягнення телекомунікаційних технологій, що дало їй можливість згодом здійснити потужний прорив у виробничій сфері, забезпечити різкий стрибок у підвищенні продуктивності праці, досягти високих якісних показників продукції. За допомогою "дешевого" кредиту, податкових стимулів, амортизаційних пільг, премій, моральної і матеріальної зацікавленості у країні стимулюється винахідництво. Така політика сприяла розвитку прикладної науки, де створювалися лабораторії, науково-дослідні сектори, техноцентри. Також це сприяло створенню ряду нових галузей, наприклад, електронної, комп'ютерної, радіотехнічної, з виробництва хімічних волокон тощо. В основі економічної політики цієї держави лежить захист вітчизняного виробництва. Слід звернути увагу на формування вигідної митної політики Китаю, де встановлюється обмеження на вивіз сировини з країни, особливою на швидко вичерпні та цінні копалини, а також створюються умови для експорту готової продукції, яка має великий відсоток доданої вартості.

ВИСНОВКИ

Підприємництво є невід'ємним елементом функціонування конкурентної ринкової системи господарювання, а його розвиток має бути одним із основних завдань з точки зору його потенціалу створення нових робочих місць, підвищення рівня життя населення та забезпечення економічного зростання країни та регіонів зокрема. Недосконалість інституційного середовища призводить до зменшення кількості створюваних малих і середніх підприємств, зниження рівня зайнятості, зменшення темпів соціально-економічного розвитку. Основними напрямками для розвитку підприємництва в Україні є: спрощення порядку відкриття бізнесу, розширення можливостей доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до кредитних ресурсів, підтримка інноваційно-орієнтованих підприємств, сприяння розвитку інфраструктури підтримки підприємництва, підтримка експортної діяльності суб'єктів підприємництва.

Більшість розвинутих демократичних держав сьогодні прийшли до висновку щодо необхідності обмеження сфери державного контролю за підприємництвом, оскільки надмірне втручання держави в господарську діяльність негативно відбивається і на розвитку економіки в цілому. В Україні сьогодні навпаки ця сфера не лише не обмежена, але й існує значна кількість контролюючих органів, що на практиці призводять до зловживань та надмірного втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання.

Ще необхідно зазначити, що одна з причин успішного розвитку малого підприємництва в країнах з розвинутою економікою полягає в тому, що велике виробництво не протиставляється малому. Дотримуються принципу кооперування великих і малих суб'єктів господарювання, причому великі підприємства не пригнічують малий бізнес, а взаємодоповнюють один одного. Завдяки малим підприємствам забезпечується еластичність структури ринків і зменшуються комерційні ризики великих підприємств. Мале підприємство утворює ядро — міцну основу для подальшого розвитку середніх та великих підприємств, зумовлюючи цим необхідність підвищення ефективності підприємницької діяльності в системі фінансового забезпечення регіонального розвитку.

Література:

1. Бурлай Т. Прогнозна економетрична модель для оцінки змін реального ВВП України з урахуванням потенціальних шоків впливів. / Т. Бурлай, О. Білоцерківець // Економіка України. — 2009. — № 11 — С. 62—68.
2. Господарський кодекс України [Текст] чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 3 лютого 2014 р.: (відповідає офіційному текстові). — К.: "Центр учбової літератури", 2014. — 156 с.
3. Офіційний сайт Міжнародної фінансової корпорації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ifc.org/>
4. Череп О. Сучасний стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні / О. Череп, А. Полякова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. — 2013. — Вип. 1 (14). — С. 84—89.
5. Шайдук І. Є. Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва / І.Є. Шайдук // Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції "Концептуальні засади формування менеджменту в Україні", Київ, Одеса, Стамбул, 17—22 травня 2010 р. — С. 246—252.

References:

1. Burlaj, T. Bilotserkivets', O. (2009), "Prognostic econometric model to estimate the changes of real GDP in Ukraine considering potential shocking influences", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 62—68.
  2. Economic Code of Ukraine, (2014), *Tsentr uchbovoi literatury*, p. 156.
  3. The official site of International Finance Corporation, available at: <http://www.rada.gov.ua>
  4. Cherep, O. and Poliakova, A. (2013), "Current status and prospects of development of business in Ukraine", *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky*, vol. 1 (14), pp. 84—89.
  5. Shajdiuk, I. Ye. (2010), "The European experience of state regulation and support of small businesses", *Materialy III Vseukrains'koj naukovoї konferentsii "Kontseptual'ni zasady formuvannia menedzhmentu v Ukraini"*, [Materials of the Third All-Ukrainian conference "Conceptual Foundations of formation the management in Ukraine"], *Vseukrains'ka naukova konferentsiia [All-Ukrainian scientific conference]*, Kyiv, Odesa, Stambul, pp. 246—252.
- Стаття надійшла до редакції 30.04.2014 р.*